

Voorwoord

Op mijn tiende hoorde ik op de radio de single *Oerend hard* van Normaal. Ik was meteen verkocht en schafte mij het 45-toerenplaatje aan. Zowel de muziek als de dialecttekst spraken mij aan. Dit was nog eens wat anders dan songs als *Una Paloma Blanca*, *Als het gras twee kontjes hoog is*, *Ik krijg een heel apart gevoel van binnen* en *Dokter Bernhard*. Ik scheurde die zomer op mijn fiets door de straten en zong daarbij het relaas van Bertus en Tinus. Hierna bleef ik Normaal volgen en zag de Achterhoekse band hit na hit scoren. Zelf droeg ik daar ook een steentje aan bij door iedere single te kopen.

Op een gegeven moment werd ik nieuwsgierig hoeveel artiesten in het verleden een hitnotering hadden gehaald met een liedje in het dialect. Om daar een goed beeld van te kunnen krijgen, heb ik twee vooraanstaande hitlijsten uitgeplozen. Tijdens het onderzoek borrelden diverse vragen bij mij op. Wie waren bijvoorbeeld de eendagsvliegen De Stipkes, Bob Barbeque & Willy Would-Be plus Agaath, Duo de Pelikaan en Haagse Harry & Hollandscheveldse Hendrik? Slechts eenmaal drongen ze de hitlijsten binnen om daarna weer in de anonimiteit te verdwijnen. Waarom hadden bijvoorbeeld Gerard Hoebe, The Dutch Boys, De Nachraove, Het Börker Trio, Janse Bagge Bend, Jo Hoogendoorn en De Maïs Girls ineens zo'n succes? Hoe waren de liedjes *Brand* (Sylvia Millecam) en *Annie* (Miggy) tot stand gekomen? Wat is er gebeurd met de Utrechtse band Pleps? Welke persoon gaat er schuil achter de namen Berry van den Bebber en Fred van Boesschoten? Ik wilde er meer over te weten komen en dat vormde de aanzet tot het samenstellen van dit boek.

Inleiding

Dit boek heeft als titel 'Dialectpop' meegekregen. Dialecten zijn er altijd geweest. De Nederlandse taal is voortgekomen uit verschillende dialecten.

In de zestiende eeuw is er geen gezamenlijke standaardtaal in de Nederlanden. Ieder graafschap, iedere streek en elk vorstendom kent zijn eigen dialect, waarbij het ene dialect meer aanzien geniet dan het andere. Door de groeiende contacten met andere streken ontstaat er behoefte aan één taal. Er worden verschillende pogingen ondernomen om een algemene schrijftaal te realiseren. Uiteindelijk geeft de Staten-Generaal in 1619 opdracht om een Bijbelvertaling te laten maken. De Bijbel moet in een taal worden geschreven die voor iedere Nederlander te begrijpen is. Om tot een algemeen aanvaardbare taal te komen gaan vertalers en deskundigen uit alle gewesten samenwerken. Het gewest Holland geeft op dat moment politiek, economisch en cultureel de toon aan en heeft verreweg de meeste invloed op de Statenvertaling die in 1637 klaar is. Daarom zal het Nederlands het meest op het Hollands lijken, een dialect dat deels verrijkt is met woorden uit de dialecten van de emigranten. Miljoenen Nederlanders lezen de Statenbijbel en leren op die manier de Nederlandse taal. De Nederlandse taal dient aanvankelijk alleen als schrijftaal, onderling wordt er gewoon in het dialect gesproken. De geschreven standaardtaal gaat wel als voorbeeld dienen voor de gesproken standaardtaal die in de negentiende eeuw gestalte krijgt. De meeste mensen spreken dan op het platteland bijna uitsluitend dialect, ook al leren ze op school het lezen en schrijven van de standaardtaal. Ze komen nauwelijks hun dorp uit, zodat er binnen de besloten wereld van het plattelandsleven een grote variatie aan dialecten blijft bestaan. Dit zal in de tweede helft van de twintigste eeuw snel veranderen. Door vervoermiddelen en communicatiemiddelen komen de mensen steeds meer met het Nederlands in aanraking. Het Nederlands wordt over het platteland verspreid en het dialect vernederlandst. De dialecten smelten meer en meer samen tot regiolecten.

In reactie op de voortschrijdende Europese eenwording gaan de mensen op zoek naar de eigen identiteit, geschiedenis, volkscultuur en spreektaal. Er zijn veel mensen die in het dialect schrijven, acteren of zingen. Hierdoor blijft het dialect populair. Desondanks loopt het aantal dialectsprekers terug, maar de dialectmuziek heeft daar weinig onder te lijden en doet het sinds de jaren tachtig goed.

Al in de negentiende eeuw worden er dialectliedjes gezongen, maar Jan van Riemdijk (1879-1954) is een van de eersten in Nederland die landelijke bekendheid verwerft met liedjes in de streektaal. Gekleed in boerentenuue weet hij in de jaren tien, twintig en dertig veel mensen te

trekken met zijn voorstellingen. Hij oreert dan in het dialect van de Veluwe en brengt zijn liedjes ten gehore onder begeleiding van harmonica en piano. Hij is in die periode regelmatig op de radio te horen. Na de Tweede Wereldoorlog komt de regionale radio op. De Regionale Omroep Zuid (ROZ) is het oudste regionale omroepbedrijf (1945) en in 1946 volgt de eerste radio-uitzending van de Regionale Omroep Noord (RON). Ze draaien regelmatig liedjes in de eigen streektaal. De Grunnege Minstreels (het trio zingt Groninger liedjes en mag zijn kunsten vertonen op de televisie bij de NCRV) en drie Limburgse zangers plukken er de vruchten van. De drie Limburgers scoren landelijk op platengebied.

Allereerst Jo Erens (1928-1955), die begin jaren vijftig succesvol is met liedjes als *Limburg allein* en *Limburg mie landj*. Harry Bordon (1921-1980) noemt zich een conferencier die ook wel eens liedjes zingt. Dat laatste doet hij zeer goed. Het door hem zelfgeschreven lied *Wie sjoen ôs Limburg is* wordt ten doop gehouden in het KRO-radioprogramma *Negen heit de klok*. Een paar jaar later komt het op schellak (voorloper van het vinyl) uit en in de periode 1954-1957 vliegen er ruim 80.000 exemplaren van over de toonbank. Ook met zijn nummers *'t Kapelke* en *Es de waereld zou vergaon* verwerft hij aanzien in het land. Frits Rademacher (1928-2008) breekt in 1955 landelijk door met *'t Huiske*. Ook de singles *Loeënde klokke*, *Doe bès mie maedje* en *Limburg* scoren goed (van de singles *'t Huiske* en *Loeënde klokke* worden er uiteindelijk ruim 100.000 stuks verkocht). De vier nummers worden bovendien samen op een ep geperst en dat levert eveneens prima verkoopcijfers op. Het succes van de drie Limburgse troubadours valt muzikaal nauwelijks te verklaren, maar het zal voornamelijk met de charme (het zangerige spraakgebruik) van de Limburgse taal te maken hebben.

Tegelijkertijd met het Limburgse succes verovert rock-'n-roll de muziekwereld en is Nederland in de ban van het Jordaanlied. Ons land wordt overladen met singles van Johnny Jordaan. De rage duurt een paar jaar (1955-1957) en dan is die definitief voorbij. Op dialectgebied is het lange tijd rustig. Janny Stalknecht, begeleidt door haar broer Roelof op piano, haalt in 1961 (*Waarheid aan het ziekbed*, NCRV) en 1964 (*Willy en Willeke*, AVRO) de landelijke televisie met in Gronings gezongen Engelse liedjes. Voor de rest blijft het landelijk angstvallig stil. Of het moeten de Boertjes van Buten zijn, die in een soort van Veluws dialect een radioprogramma maken voor de KRO. Nederlands-talige platen (onder andere Ria Valk, Zangeres Zonder Naam, Anneke Grönloh, Peter Koelewijn, Gert Timmerman en Rob de Nijs) worden in de jaren zestig wel uitgebracht, maar het is vooral muziek uit Engeland en Amerika wat de klok slaat. Nummers in het Amsterdams weten eind jaren zestig en begin jaren zeventig wel de hitparade te halen. Johnny Jordaan, Adèle Bloemendaal, Leen Jongewaard en Piet Römer, en Adèle Bloemendaal solo zijn daar verantwoordelijk voor. Gerard Hoebe is in

1974 de eerste die met een dialectsong (uit de 'provincie') de Top 40 bereikt.

De hits van Adèle Bloemendaal en Gerard Hoebe ontstaan tijdens de carnavalsperiode. Het carnavalslied viert in de jaren zeventig en tachtig hoogtij. Radio en televisie ruimen er royaal zendtijd voor in en tot het begin van de jaren negentig dringen elk jaar de nodige carnavalsliedjes de hitparades binnen. De carnavalskrakers worden voornamelijk door zangers van boven de Moerdijk gescoord. Hierbij denkend aan artiesten als Corrie van Gorp, André van Duin, Adèle Bloemendaal en Ria Valk: artiesten die nooit carnaval gevierd hebben in het diepste zuiden van het land. Geld is de enige drijfveer achter dit soort carnavalsmuziek. In Limburg rijzen de nodige protesten tegen deze commerciële meedeiners die de eigen Limburgse carnavalschlagers wegdrukken. De dubbelzinnigheid druipst vaak van deze Hollandse pretplaatjes af en dat zint het zuiden niet. Het echte carnavalslied ontstaat daar ter plaatse, heeft vaak betrekking op plaatselijke situaties en heeft een komische, vaak persiflerende tekst. Hoewel er jaarlijks in Limburg en Noord-Brabant veel carnavalsplaatjes in het dialect worden geproduceerd, slaagt slechts een enkeling erin om de hitparade te bereiken. De Stipkes zijn de enigen die dat in die periode met een Brabants carnavalsnummer (1976) voor elkaar weten te boksen (pas veertien jaar later zal Van Alles Wè volgen).

Spreekers van het dialect zitten in de jaren zeventig in het verdomhoekje. Om ze te behoeden voor vermeende of feitelijke nadelen wordt ouders geadviseerd om hun kinderen geen dialect te leren. Het is boers en platvloers en wordt als niet netjes gezien. Streektaalartiesten zien hun platen dan ook niet op de Hilversumse draaitafels belanden en daarmee is de weg naar de hitparade afgesloten. Ivan Heylen vormt een uitzondering op de regel. De Vlaming scoort in de zomer van 1974 een dijk van een hit met een liedje in het Oost-Vlaams: *De wilde boerndochtere*. Het toevallige succes ervan stoelt vooral op de onverstaaenbaarheid van het nummer en omdat het leuke Vlaamse termen bevat. Drie jaar later zorgen vier Achterhoekse boerenpummels voor de nodige opschudding in Hilversum. Ze laten oerend hard horen dat dialectgebruik normaal is en niet uitgestorven is. Het meeslepende verhaal over Bertus en Tinus vindt zijn weg naar de Hilversumse dj's. Die vinden het weer eens wat anders: een dialectliedje verpakt in een rockjasje. Normaal verricht baanbrekend werk voor de na hen komende dialectartiesten en de band zorgt ervoor dat het praten in de streektaal uit de taboesfeer geraakt. Bovendien bewijzen de groepsleden de jongeren op het platteland een dienst door te verkondigen dat ze trots zijn op hun afkomst. Normaal levert zodoende een belangrijke bijdrage aan het zelfbewustzijn van de plattelandsbevolking.

In de eerste helft van de jaren tachtig omarmt Hilversum het Nederlandstalige product met een groot aantal noteringen in de hitlijsten als gevolg. Ook het stadsplat floreert eronder. *De Nederlandse sterre die strale overal* (Rubberen Robbie), *Je loog tegen mij* (Drukwerk), *Annie* (Miggy), *O, o Den Haag* (Harry Klorkestein), *Lenie uit de Takkestraat* (Tineke Schouten), *'k Wis niet dat je kwaad werd* (Pleps) en *Ik voel me zo verdomd alleen* (Danny de Munk) scoren hoge ogen in de hitlijsten. De dialectmuziek uit de provincie doet eveneens van zich spreken. Normaal scoort gemiddeld drie hits per jaar, variërend van carnavalsplaat tot rockplaat. Twee Drentse trio's (Het Börker Trio en The Dutch Boys) bevestigen met hun liedjes de vooroordelen die er in het westen van het land over het platteland bestaan. In de herfst van 1981 ziet Jo Hoogendoorn de duiven vliegen en twee jaar later heeft de Janse Bagge Bend met de single *Sollicitere* werk in overvloed.

Hierna is de nederpophausse voorbij. De media verleggen de aandacht weer naar Engelstalig werk en veel omroepen negeren muziek van eigen bodem (inclusief dialectmuziek). Normaal blijft als enige fier overeind en brengt de hitlijsten driemaal per jaar trouw een bezoekje. Toch vindt er snel een opleving plaats in de streektaalmuziek. Met dank aan de regionale omroepen en de piratenzenders die veel aandacht aan Nederlandstalige muziek besteden.

Eind jaren tachtig en begin jaren negentig weten enkele rocksongs van Bertus Staigerpaip de hitlijsten te bereiken. En Mannenkoor Karrespoor slaat in 1991 en 1992 toe met liedjes die allemaal met het boerenleven verweven zijn. Ideaal voer voor de Hilversumse dj's die vooral de nummers *Mooi man* en *Lekker op de trekker* gretig draaien.

In 1992 verschijnt er, na Normaal, een tweede grote band aan het dialectfront: Rowwen Hèze. De bandleden halen de trekzak van stal en houden in de hitparade ongenadig huis met *Bestel mar*. De Limburgse groep blijkt geen eendagsvlieg te zijn en zal nog vaak van zich laten horen. Een paar jaar later slaan De Nachraove hun slag. Met *Sjeng aon de geng* is het in 1995 feestvieren geblazen. Drenthe spreekt in 1997 een woordje mee met Skik. Frontman Daniël Lohues stapt *Op fietse* en met de banden vol met wind koerst hij in 1997 de Top 40 binnen. Erik Hulzebosch heeft eerder dat jaar datzelfde doel bereikt door zijn vlotte Sallandse babbel en zijn tweede plaats in de Elfstedentocht. Anneke Douma heeft in die periode een bescheiden hitje met *Bonkefeart*. Het is de voorbode van een Friese invasie die in 1997 van start gaat met *In nije dei* van De Kast. Deze band scoort, naast een aantal Nederlandstalige hits, nog een paar keer in het Fries. Het is echter Twarres dat de kroon spant met *Wêr bisto*, een nummer dat meer dan een half jaar in de hitlijsten vertoeft. Ook Brabant komt aan zijn trekken met Fred van Boeschoten die al pratend auto's en singletjes aan de man brengt. Vanaf de midden jaren negentig zit het Nederlandstalige product weer in de lift met verschillende genres. Van het levenslied tot aan hiphop. Ook de dialectbands schieten vanaf dat moment als paddenstoelen uit

de grond. Er wordt in die periode ook steeds minder op het dialectgebruik neergekeken.

Normaal en Rowwen Hèze raken deze eeuw enigszins uit de gratie. Jovink en de Voederbietels en Mooi Wark vullen de leemte van Normaal deels op en weten verscheidene keren door te dringen tot de hitlijsten. Neet oet Lottum, met Frans Pollux aan het roer, slaagt er niet in om Jack Poels en zijn makkers te doen vergeten. In deze eeuw kloppen vooral Daniël Lohues, Mooi Wark en het Friese Die Twa diverse malen aan de deur van de hitparade. Voor de rest zijn het voornamelijk toevalstreffers van artiesten die met een dialectliedje de hitlijst binnenvallen.

Hoofdstuk 1

Hitlijsten

Voor het bepalen van het grootste dialectliedje is er gebruikgemaakt van de twee meest toonaangevende en langstlopende hitlijsten van Nederland: de Top 40 en de Single Top 100 (en de voorlopers van deze hitlijst). Dit is gebeurt aan de hand van de noteringen in die lijsten. De Top 40 heeft altijd uit 40 platen bestaan en hierbij zorgde de punten-toekenning voor geen problemen. De nummer 1-positie leverde 40 punten op, nummer 2 39 punten et cetera. Alle wekelijkse scores van de plaat zijn bij elkaar opgeteld en dat heeft de totaalscore opgeleverd. Voor de Single Top 100 lag het iets anders. De lijst heeft verschillende namen en lengtes (30, 50 en 100 singles) gekend. Om tot een eerlijke vergelijking te komen, en daarbij rekening houdend met de Top 40, is besloten om ook bij deze lijst de nummer 1 maximaal 40 punten te geven. Ook als de lijst 30 singles telde, dit was het geval tussen 1969 en 1978.

Singles die buiten de bovenste 40 plaatsen vielen, vergaarden geen punten. Ze zijn wel vermeld in het boek. Dit geldt tevens voor nummers die in de Tipparade van de Top 40 zijn blijven steken. Deze liedjes zijn, aan de hand van hun hitnoteringen, wel gerangschikt.

Geschiedenis

Hitlijsten zijn van oudsher van groot belang in de muziekwereld: het is de meest directe manier om de populariteit van de artiesten en hun muziek te meten. Van de jaren tussen 1939 en 1955 zijn er nauwelijks of geen Nederlandse verkooplijsten beschikbaar. Het fenomeen komt overwaaien uit Amerika. Pete Felleman presenteert op 2 juli 1949 voor de VARA-radio de allereerste hitparade, simpelweg getiteld: Hitparade. Op de laatste zaterdag van de maand draait hij de tien top-songs, die in Amerika die maand voor opschudding hebben gezorgd. De hitlijst is gebaseerd op de Amerikaanse Billboard-hitlijsten. In 1957 stopt Pete Felleman met het programma. Hierna verschijnen in Nederland meer hitlijsten. Zo stelt weekblad Elsevier met ingang van 10 maart 1956 maandelijks een Top 10 samen (1956-1959), komen de maandbladen Muziek Parade (vanaf 1957) en Muziek Express (vanaf 1958) met een eigen hitlijst, maken de promotiebladen Foon (1960 en 1961) en Plattennieuws (1961-1964) wekelijks een hitparade en drukt het blad Hitwezen in 1964 de Hitwezen Top 50 af. De radio blijft niet achter. De VARA zendt tussen 1963 en 1966 de Tijd voor Teenagers Top 10 uit en Veronica stuurt in 1965 de Top 40 de ether in. Als tegenhanger van deze populaire zeezender richten de gezamenlijke publieke omroepen de radiozender Hilversum III op. In 1969 komt ook deze radiozender met haar eigen hitparade: de Hilversum 3 Top 30.

Betrouwbaarheid

Een hit scoren is van onschatbare waarde voor een artiest. Het kan een artiest maken of breken. Een single in de charts creëert aandacht, inkomsten en werk op de Bühne. Een artiest kan doorgaans één of twee jaar op een hit teren, daarna loopt het aantal optredens terug. Sommige artiesten zijn minder hitgevoelig en kunnen voortbestaan zonder hit, bijvoorbeeld Arne Jansen die zijn leven lang kon teren op *Meisjes met rode haren*.

Een hitnotering is een commerciële must, waar platenmaatschappijen letterlijk alles voor over hebben. De belangen zijn zelfs zo groot, dat het sjoemelen met de hitparades een logisch en vaak geaccepteerd gevolg is geworden.

Top 40

Van 1965 tot 1993 is de Top 40 te horen op Radio Veronica. In laatstgenoemde jaar besluiten de omroepen op Radio 3 dat er slechts ruimte is voor één hitlijst. De keuze valt op de Mega Top 50 en de Top 40 verhuist naar Radio 538.

Tot 1 juli 1999 is de Top 40 gebaseerd op de verkoopcijfers. Hierna wordt ook de airplay van de belangrijkste Nederlandse radiostations meegewogen in de samenstelling van de hitlijst, waarbij geldt dat de best beluisterde zender het zwaarst meetelt. Daarnaast worden sinds 2003 legaal gedownloadde singles meegerekend en neemt de Top 40 per 1 november 2008 een publieksscore mee: een wekelijkse meting van de muziekvoorkeuren van een wisselende groep van honderden mensen. Sinds februari 2014 wordt geen rekening meer gehouden met het aantal downloads, maar wel met betaalde muziekstreams (het aantal keren dat consumenten via internet muziek beluisteren).

Tipparade

Platen in de Tipparade maken kans op een notering in de Top 40. In 1967 gaat deze lijst van start. De Tipparade bestaat aanvankelijk deels uit eigen hittips van Radio Veronica-dj's. Tegenwoordig wordt de Tipparade, net als de Top 40, samengesteld aan de hand van streaming en fysieke verkopen, consumentenonderzoek en de airplaygegevens van diverse radiostations (3FM, Radio 538, Q-Music, Slam FM en 100%-NL). De Alarmschijf (nummer 1 in de Tipparade) is een keuze van de Radio 538-dj's.

Single Top 100

In mei 1969 stuurt de VPRO de Hilversum 3 Top 30 voor het eerst de ether in. Eind 1970 gebeurt de uitzending ervan door de NOS en in 1971 wordt de naam omgedoopt tot de Daverende Dertig. Halverwege 1974 gaat de lijst als Nationale Hitparade door het leven, die dan wordt samengesteld op basis van verkoopgegevens. De hitlijst ondergaat hierna enkele naamswijzigingen - Nationale Top 100 en Mega Top 50/100 - en kent verschillende lengtes. Tevens wordt de lijst in de loop der jaren bij verschillende omroepen ondergebracht. In 2005 gaat ook het aantal betaalde downloads meewegen bij het vaststellen van de hitlijst, die inmiddels de naam Single Top 100 draagt. Vanaf 1 juli 2013 worden, naast de verkoop van het aantal (fysieke) singles en legale downloads, muziekstreams meegeteld.